

Olterterperkring **cursus A: 1 november 2015**

Wonen in het verhaal van de Geest - volgens Marcus

Maarten den Dulk

We gaan het hebben over het begin van het Marcusevangelie (1:1 – 3:6). Dat begin wordt gevormd door een reeks korte verhalen (zie *handout*). Het biedt een opeenvolging van anekdotes over Jezus waarbij in elke anekdote een markante spreuk zit om te onthouden. En dat is ook precies de bedoeling. Het zijn verhalen met een leerzame strekking. Mijn stelling is dat dit begin van het Marcusevangelie, deze hele reeks van 1:1 - 3:6, bedoeld is als dooponderricht. Aan de hand van deze reeks verhalen moesten de eerste volgelingen van Jezus leren wat het is om gedoopt te worden. De leerlingen werden in het verhaal binnengeleid, ze gingen 'wonen in het verhaal' en dat betekent dat ze meteen werden betrokken in de handeling van de doop. Ze werden opgefrist bij de bron van het bestaan en leerden voortaan leven in de kracht van de Geest. Het verhaal leerde hen: Let op, gedoopt worden begint als een ritueel met *water* (1:1-13), maar daar blijft het niet bij. Het gaat verder. Het gaat over een beweging die het hele leven anders maakt. Het neemt je mee in de beweging van de *Geest* (1:14 – 3:6). De bedoeling van het verhaal is dat het leven van de dopeling door die beweging van de Geest wordt meegenomen en richting krijgt. Dan weet je weer waarvoor je 'smorgens opstaat.

Laat ik het begin het Marcusevangelie eerst kort samen vatten. Dan hebben we helder waar het dooponderricht over gaat:

Het begint ermee dat een profeet zoals Johannes de Doper de Joden in Jeruzalem bewust maakt van de wantoestanden in de wereld (1:1-13). Johannes de Doper geeft hen de koude douche. Ze zien ineens dat de aarde het onrecht dat aan vele mensen wordt aangedaan niet langer kan verdragen. Ze krijgen meer dan genoeg van de manier van denken en doen waardoor dat onrecht in stand worden gehouden en zelfs steeds erger maakt. En van daaruit zoeken ze openingen om anders te gaan leven, anders te denken en anders te handelen. Ze willen helemaal opnieuw beginnen met hun leven. Maar hoe doe je dat?

Op dat moment krijgt Jezus de Geest en deelt die Geest mee aan de mensen in zijn eigen omgeving. Hij brengt vuur in hun leven. Hij vaart als een storm door de dorpen en steden van Galilea en verandert de samenleving op geestkrachtige wijze (1:14 – 3:6). Dat is werkelijk een heel ander verhaal. In een rapsodie van scènes wordt gemeld hoe de verziekte samenleving wordt veranderd en genezen. Jezus maakt school onder een groep potige vissers, doorbreekt op rumoerige wijze de traditie in het leerhuis en laat tenslotte bij mensen thuis zien waar het hem om gaat: zieken worden genezen zodat ze weer kunnen functioneren in het maatschappelijk leven. Tot ieders verbijstering wordt een melaatse aanraakbaar en tilt een verlamde zijn eigen bed op. Corrupte ambtenaren worden op betere gedachten gebracht en vieren feest. En er is er op de vrije dag te eten voor wie honger heeft en werk voor wie geen hand kon uitsteken. Zo wordt de verziekte samenleving genezen en verzoend. Dat klinkt zo wonderlijk als toekomstmuziek. Dat maak je niet zomaar mee. Dit is dan ook het verhaal van de doop met de heilige Geest. Jezus gaat voor zijn mensen uit en

laat hen zien hoe de werkelijkheid anders wordt door het vuur van de Geest. Hij geeft hen de *warming up* voor Gods Rijk.

Dat hoort dus allemaal bij de doop, volgens Marcus: zowel de koude douche als de vurige Geest. De doop krijgt daardoor iets van een shocktherapie. Niet helemaal geschikt voor baby's, meer voor mensen die denken dat ze het leven wel gehad hebben.

Na dit snelle overzicht, gaan we de reeks verhalen nog eens aandachtig langs.

De weldaad van het bad

De reeks verhalen opent met het bericht over de waterdoop van Johannes (1:1-13). Het betreft een variant van een Joods reinigingsritueel. Het wordt uitgevoerd als een ascetische oefening in verlaten gebied bij de rivier de Jordaan, waarbij de hele bevolking van Judea wordt betrokken. Het wordt beschreven als een geweldloze revolutie en het verloopt tamelijk gedisciplineerd. Welbeschouwd lijkt het verhaal wat op het verslag van een doopdienst. Om te beginnen wordt de Schrift geopend, en wel bij de Profeten: *'Luid klinkt een stem in de woestijn : Maak de weg van de Heer gereed..!'* (1:3). Vervolgens treedt er een voorganger op, de bewuste Johannes de Doper. Die doet de verkondiging en die bedient de doop met stromend water. Dit verhaal van Marcus heeft een liturgische opbouw. Een dopeling kan het mee maken. Het begint met persoonlijke omkeer, het gaat door het reinigingsritueel met het water heen en het wekt hoop op de vergeving van zonden. Het hele gebeuren wordt samengevat in een keurige definitie. Het gaat om : *'Een doop van omkeer tot vergeving van zonden'* (1:4). Als je dit weet, weet je al heel wat over de doop. Maar dan begint het pas.

Het hele liturgische gebeuren is slechts een verwijzing naar een andere werkelijkheid. Die werkelijkheid verschijnt in de gestalte van Jezus van Nazaret. Alle aandacht gaat naar die éne dopeling te midden van de velen. Dat is nogal een wending en Johannes maakt duidelijk hoe groot die wending wel niet is. Het gaat om de overgang van de waterdoop naar het geestkrachtige optreden van Jezus. Preciezer gezegd: het gaat om de wending van het liturgische 'dopen met water' naar de nieuwe werkelijkheid van het 'dopen met heilige Geest'. Nog sterker: Johannes maakt de dopelingen ervan bewust dat ze voortaan werkelijk *in deze wending leven*. Van nu af aan hebben ze een bepaald verleden en een bepaalde toekomst. Op het moment van de doop horen ze het woord van Johannes: *'Ik heb jullie gedoopt met water, maar hij zal jullie dopen met de heilige Geest'* (1:8). Van nu af aan leven de dopelingen tussen de tijden van het *'Ik heb...'* en het *'Hij zal...'*. En met 'ik' is degene aan het woord die hen zojuist gedoopt heeft en met 'hij' wordt bedoeld de Messias die hen voorgaat naar een nog verborgen toekomst. De dopelingen komen van nu af aan van de Joodse profetie vandaan en zijn reikhalzend op weg naar het messiaanse Rijk. Hun levensgeschiedenis krijgt daardoor een nieuw *frame*. Het dooponderricht van Marcus is zo opgebouwd dat zij zich dit *frame* kunnen inprenten. Het helpt hen op weg in de navolging van deze Messias. Dit *frame* helpt hen om te wonen in het verhaal van de Geest.

Marcus maakt de dopelingen ervan bewust dat ze zich bevinden in het *heden*, tussen dit bijzondere verleden en deze wonderlijke toekomst. Maar dat 'heden' zelf is vluchtig. Het verleden houdt je niet vast. Tegelijk is het heden weerbarstig: het is moeilijk om te geloven dat er een betrouwbare toekomst is. De toekomst is onzeker. Hoe kan je het dan in dit heden volhouden? Daar is echter over nagedacht. Precies op dat vluchtige en weerbarstige moment van het heden zijn de dopelingen niet aan zich zelf overgelaten. Precies daar

verschijnt immers Jezus van Nazaret zelf *als dopeling*. Die *wordt* samen met hen gedoopt met water en die *wordt* namens hen gedoopt met de heilige Geest en die houdt het samen met hen uit van dag tot dag, naar de toekomst toe, in die vluchtige en moeilijke tijd van het heden (1:9-13). Hij houdt de tijden van verleden en toekomst bijeen. Als *beginning*, als *noviet*, houdt hij voor al deze dopelingen, al deze beginningen en novieten, de tijden van verleden en toekomst bijeen. Hij doet dat in het water van de Jordaan en hij doet dat in de veertig dagen van de aanvechting in de woestijn. Hij laat daarmee zien dat hij hen voorgaat in de tijd. Hij gaat met hen mee gaat in dit hachelijke *heden*. Dit heden wordt vervuld doordat een stem uit de hemel tegen dit menskind zegt: *Jij bent de mijne*. De stem onthult het geheim van hemel aarde: de intieme relatie van God en mens. Daar draait alles om. Dat beleef je in de doop. Dat is de weldaad van het bad.

Het feest van de vergeving

Het dooponderricht van Marcus wordt voortgezet met het verhaal over Jezus' eerste optreden in Galilea (1:14 – 3:6). De verhalen laten horen hoe Jezus doopt met de heilige Geest. Ze schetsen de contouren van het komende rijk van God. Ik vat die hele reeks verhalen samen onder de titel: 'Het feest van de vergeving'. De titel vond ik in de uitgave van de Chassidische legenden van Werkman waarvoor ds Henkels de tekst had verzorgd.

De uitdrukking 'Het feest der vergeving' komt voor als titel van het dertiende verhaal van de *Chassidische Legendes* (Verbeeld door N. Werkman met teksten van F.R.A. Henkels. De oorspronkelijke uitgave verscheen in 1943, in herdruk Groningen 1982). De uitdrukking komt ook later nog in de tekst van de legende voor. Ds. Henkels had voor deze uitgave zelf een bewerking gemaakt van enkele verhalen uit Martin Bubers *Die Legende des Baalschem* (Berlin 1932 – eerste uitgave 1904).

Het probleem met de reeks verhalen in 1:14 – 3:6 is, dat het moeite kost om er een lijn in te ontdekken. Je wordt overrompeld door een rapsodie van scènes en je raakt al gauw de draad kwijt. Ik heb er voor gekozen om bij het lezen gebruik te maken van de definitie van de doop die Johannes de Doper had ingebracht (1:4). De definitie luidde: *een doop van omkeer tot vergeving van zonden*. Dat was een keurige definitie. In die definitie gaat het om drie momenten: het gaat uit van de omkeer, het draait om de doop zelf en gaat heen naar de vergeving van zonden. Wat in deze definitie kort en keurig wordt samengevat, dat wordt in deze reeks verhalen breed uitgewerkt. Dat geeft het volgende beeld:

- Het begint met de 'omkeer', die beschreven wordt als een beweging waarin de hele samenleving betrokken wordt (1:14-39).
- Het draait om de 'doop', met name de reinigende werking van de doop, waardoor een mens naar geest en lichaam genezen wordt (1:40-45).
- Het culmineert in het maatschappelijke feest van de 'vergeving van zonden' (2:1 – 3:6).

We volgen de verhalen aan de hand van deze indeling.

De omkeer van de samenleving

De doop begint met de omkeer. Net als Johannes begint Jezus met de profetische oproep *'Keer om!' of 'Kom tot inkeer'* (1:15). Maar het gaat er bij deze omkeer wel enigszins anders aan toe dan bij Johannes. Het gaat letterlijk over de grenzen heen. Er wordt verteld hoe er buiten Judea grote opschudding ontstaat. Een grensplaats in Galilea, Kapernaüm, wordt op z'n kop gezet (1:14-39). In een set van drie scènes komt de hele samenleving voorbij:

Het begint tussen de vissers aan de kust van de 'zee', waarmee bedoeld wordt het havenbedrijf aan het meer van Galilea. Daar, in de harde sector van de maatschappij, in de sfeer van het zware, dagelijkse werk, waar de vis duur betaald wordt, worden vissers op andere gedachten gebracht. Ze leren dat het in de arbeid niet om zaken moet gaan maar om mensen. *'Ik zal van jullie vissers van mensen maken'* (1:17). Dat is de eerste les. Vervolgens vindt er een heftige confrontatie plaats in de synagoge. Opeens bevinden we ons in het centrum van het onderwijs. Daar, in deze geestelijke sfeer, komt aan het licht hoe ziek de geest van een man kan zijn. Heilige Geest stoot hier op 'onreine geest', maar wat moeten we ons bij zo'n confrontatie voorstellen? Bij 'onreine geest' kan men denken aan de geest van valse profetie, zeg maar: de zieke gedachten die het maatschappelijk discours bevuilen. Men kan denken aan de angst voor de vrijheid waardoor mensen zich opsluiten in hun eigen besloten wereld en alle interventie van buiten als bedreigend beschouwen. De heilige Geest ontmaskert dergelijke valse profetie. Daar gaat het hier om. Dat is de tweede les. Maar de beweging van Jezus gaat nog verder en dringt uiteindelijk door tot in huis, buiten de publieke ruimte, in de sfeer van de intieme sociale relaties. Ook daar is het niet in orde. Hij ontmoet er een vrouw, de schoonmoeder van Petrus, wier leven onderuit gehaald wordt door *burn out*. Hij zorgt ervoor dat ze weer kan opstaan en kan functioneren in de samenleving. Dat is de derde les.

Door de omkeerbeweging van Jezus komt aan het licht hoe ziek de menselijke gemeenschap is, zowel op de werkvloer, als in het onderwijs, als thuis. De problemen komen op straat te liggen. Maar het blijft niet bij een analyse. Het ongelooflijke gebeurt dat mensen worden genezen zodat ze gezond naar lichaam en geest kunnen functioneren in een gezonde maatschappij. Precies dat ongelooflijke is hier bedoeld met 'omkeer'. Zoiets kan je niet even organiseren. Het is niet minder dan een gelijkenis van de komst van Gods rijk. Deze omkeer brengt hevige verwarring te weeg, maar juist in deze verwarring worden de contouren van Gods rijk zichtbaar. In dit verhaal leren de dopelingen dat hun leven, hun doen en laten, voortaan is gericht op deze toekomst. En deze toekomst is bedoeld voor alle mensen waar ook ter wereld. Met deze beweging begint 'de doop met heilige Geest'.

Een gezonde geest in een gezond lichaam

Alles draait om de doop zelf, als reinigende handeling. Dat komt aan de orde in het kleine verhaal over de 'reiniging' van een melaatse (1:40-45). Het speelt zich buiten de maatschappij af, omdat mensen met een besmettelijke ziekte nu eenmaal in quarantaine moeten leven, maar de scène staat nadrukkelijk in het midden. Hier wordt duidelijk gemaakt wat dopen zelf is.

Dopen is een vorm van afwassen, schoonmaken, reinigen. De waterdoop van Johannes is een reinigingsritueel: de huid wordt schoon gespoeld, het lijf wordt weer fris en als herboren kom je uit het water. Zo komt 'reiniging' op de huid. In dit verhaal over de doop met de Geest gaat het nadrukkelijk óók over 'reinigen' en met name óók over de reiniging

van de huid (1:40,41,42,44). Maar in deze scène worden de grenzen van de dagelijkse ervaring doorbroken. De aandacht richt zich op een individu met een besmettelijke huidziekte. Volgens klassieke vertalingen heet hij een ‘melaatse’. Hij heeft de schurft en iedereen heeft de schurft aan hem. Daardoor wordt hij als enkeling overal buiten gelaten, hij wordt uit de maatschappij gedreven en veroordeeld tot eenzaamheid. Hij leeft als een onaanraakbare en dat is geen leven. De vraag is of hij ooit zal kunnen terugkeren in de maatschappij. De priesterlijke Wetgeving eist dat deze man in afzondering blijft zolang als hij ziek is. En deze Wet staat voor de wil van God. God wil dat deze mens buiten de maatschappij blijft. Er is dus geen denken aan om het anders te willen. Maar dat is nu precies wat deze buitenstaander doet! In zijn wanhoop doet hij een beroep op Jezus om het anders te willen: *‘Als u wilt, kunt u mij rein maken’*. De zieke man probeert Jezus over te halen om Gods wil te doen, maar dan op bevrijdende wijze en niet op repressieve wijze. Jezus laat zich ertoe over halen. Hij neemt de zaak van deze man aan en reageert met grote emotie: *‘Ik wil het, wordt rein’*. De heilige Geest komt de mens op de huid als een gezonde geest en brandt haar schoon zodat ze weer gaaf wordt. Het lichaam van de onaanraakbare wordt aabaar. Zo zorgt de wil van God voor een gezonde geest in een gezond lichaam. Daarom gaat het in de doop.

Door de kracht van de Geest werkt de priesterlijke wetgeving, de Thora, niet langer tégen de zieke, maar vóór de zieke. Ze brengt een mens herboren aan het licht. Zo wordt Gods wet en wil vervuld, maar dat gaat wel alle grenzen van de reguliere wetsbetrachting te buiten. De doop met de heilige Geest werkt ontregelend en dat krijgt Jezus te weten.

In 2 Koningen 5:14 wordt verteld hoe een vreemdeling, de Aramese legerleider Naäman, wordt genezen van zijn besmettelijke huidziekte door zich, op advies van de Joodse profeet Elisa, zevenmaal onder te dompelen in de Jordaan. In de Griekse vertaling (LXX) wordt deze genezing op dezelfde wijze meegedeeld als in Marcus 1:42: ‘hij werd gereinigd’. En voor de onderdompeling in de Jordaan wordt het hetzelfde werkwoord ‘dopen’ gebruikt. Zo ligt er in de narratieve traditie van de Joodse profeten een relatie tussen de doop en de reiniging van de besmettelijke huidziekte. En de hoofdrol wordt daarbij gespeeld door een buitenstaander.

Het feest van vergeving

Het doel van de doop is de ‘vergeving van zonden’. Hier ligt dan ook het argument van het dooponderricht. Het verhaal waaiert uitbundig uit (2:1 – 3:6). De dopelingen leren dat ze ondanks alles een nieuw begin kunnen maken met hun leven en ze worden uitgenodigd om dat als een feest te vieren, het feest van de vergeving. In het optreden van Jezus blijft het niet bij woorden alleen. Als hij zegt: *‘Kind, uw zonden worden u vergeven!’* (2:5), ontvangt hij ook de kracht om te doen wat hij zegt. De vergeving krijgt letterlijk handen en voeten. Wie verlamd was, gaat staan. Wie machteloos was, voelt de kracht in de hand terugkeren. Vergeving en heilzame verandering van het lijfelijke leven blijken twee zijden van dezelfde zaak te zijn. Ze leggen elkaar uit. Met minder gaat het niet toe in het feest van de vergeving. Er wordt dus voor gezorgd dat het traditionele begrip ‘vergeving van zonden’ niet in woorden en wensen blijft hangen, maar van meet af aan betrokken wordt in de werkelijkheid van Gods rijk. Dat is de clou van de doop met de heilige Geest.

De structuur van de vertelling is doorzichtig. In dezelfde plaats waar het allemaal begon, in de Galilese grensstad Kapernaüm, volgen drie scènes elkaar op. De geschiedenis herhaalt zich in zekere zin. Jezus komt ‘weer thuis’ (2:1) en gaat ‘weer naar de zee’ (2:13) en gaat ‘weer naar de synagoge’ (3:1). Maar ditmaal staat alles in het teken van het feestmaal waar de vergeving van zonden wordt gevierd. De kern van de vertelling is gewijd aan de vorming van een nieuwe tafelgemeenschap,

aan het doorbreken van de vasten en aan het verzamelen van voedsel op de sabbath. Het blijkt dat dit ongewone feestmaal ontregelend werkt. op de verhoudingen in de samenleving. Het woord 'scheur' valt zelfs (2:21) alsof Jezus een scheurmaker is. Hoe dat ook zij, de peilers die dit feest dragen zijn de wonderlijke daden van Jezus. In de openingsscène maakt hij duidelijk dat de vergeving van zonden niet alleen maar een mooi idee is, maar dat zij het leven ingrijpend verandert. In de laatste scène demonstreert hij hoe dóór deze ingrijpende verandering de Thora wordt vervuld. De leiders van de Joodse gemeenschap vinden echter dat hij zijn hand overspeelt. Ze komen in verzet. Jezus ondermijnt en vernietigt de identiteit van het volk. Daar moeten ze hem persoonlijk voor verantwoordelijk stellen.

Wat is vergeving?

Het onderwijs over de vergeving van zonden begint niet met een algemene, theologische beschouwing, maar met een incident (2:1-12). Het gaat om een geval van schadevergoeding. Boven op de woning waar Jezus een iets te druk bezocht leerhuis onderhoudt, zijn vier mannen bezig om het dak te vernielen. Hun bedoeling is goed. Ze improviseren een invalidenlift. Maar wie de omvang van de schade ziet, die aan het huis wordt toegebracht, denkt bij zich zelf: 'Dit is zonde'. Iedereen begrijpt dat de kosten van de zorg op de zieke zelf verhaald zullen moeten worden. Jezus ziet het probleem, maar regaeert totaal onverwachts. Hij ontvangt de invalide man onbekommerd als leerling en scheldt hem bovendien de schuld kwijt. Hij doet dat met de woorden 'Kind, uw zonden worden u vergeven'. 'Kind', in de zin van: 'mijn leerling'. 'Zonden' in de zin van 'de schade die je mantelzorgers hebben aangericht en die voor jouw rekening zouden komen'. Jezus deelt zomaar mee dat de zieke niet aansprakelijk gesteld kan worden voor de kosten. Een hoogst provocerende opmerking. Als daar begrijpelijkerwijs protest tegen komt, drukt hij nog verder door. En dan verandert het beeld. Het probleem is niet dat er schade is aangericht aan het huis, maar het probleem is dat die man zelf beschadigd is, dat hij verlamd is en afhankelijk is van de zorg van anderen en dan ook nog met een zware schuld komt te zitten. Dat is het probleem. Dat is 'zonde'. Daar moet wat aan gebeuren. En dan gebeurt het onmogelijke dat de zieke wordt genézen, zodat hij weer op eigen benen kan staan en als vrij mens voor zich zelf kan opkomen, midden in de gemeenschap. Zo wordt de schade die aan zijn leven is aangericht hersteld. Dat wordt hier verstaan onder vergeving van zonden. Het is een heel nieuwe invulling. Wat hier gebeurt is niet minder dan de doorbraak van Gods rijk. Het is duidelijk dat dit gevierd moet worden.

Hoe vier je het feest van vergeving?

Het feest van vergeving wordt aan tafel gevierd (2:13-28). Maar hoe zal dat gaan in een samenleving die nog niet van kwaad verlost is en waar de kloof tussen rijken en armen steeds groter wordt? We horen in dit verhaal enerzijds over het gemak waarmee de rijken kunnen tafelen en anderzijds over de noodzaak van de arme leerlingen om zelfs op sabbath voedsel te verzamelen. En tussenbeide gaat het over vasten waarmee de kritische gemeente protesteert tegen het onrecht in de wereld. Zo worden we op pijnlijke wijze bij het heden bepaald. De samenleving is corrupt, verziekt en tegen zich zelf verdeeld. Hoe krijg je de verschillende partijen om de tafel? Hoe pakt Jezus dat aan?

Jezus pakt de corruptie bij de kern aan, namelijk in de financiële sector (2:13-17). Het gaat om de manier waarop belasting wordt geheven, met name op het handelsverkeer in de grensplaats Kapernaüm. De vorst van Galilea, Herodes Antipas, laat de belasting innen door pachters. Het probleem is dat deze pachters zelf de hoogte van de belastingen kunnen bepalen. Door het afgesproken deel van de vergaarde belasting aan de vorst af te dragen

ondersteunen ze zijn machtspositie en met het 'tegoed' verrijken ze zichzelf. Het gaat hier niet om kleine boeven, maar om de mannen van het grote geld. Het zijn vooraanstaande burgers die zich trots 'Herodianen' noemen. Het zijn de leiders van de financiële sector die de bestaande machtsverhouding in de samenleving handhaven en haar tegelijk uitbuiten. Ze houden de maatschappelijke orde hoog en houden haar tegelijk in een financiële wurggreep. Daar zit het probleem. Dat zijn dus 'zondaren'. Precies deze harde kern pakt Jezus aan. Niet moraliserend door te zeggen dat het niet goed is wat ze doen en ook niet door hen collectief de oorlog te verklaren, maar door ze persoonlijk aan te zetten om het anders te doen. En wanneer sommigen het inderdaad anders gaan doen, viert hij dat samen met hen als een groot feest. Het kan anders!

Er wordt echter protest aangetekend tegen dit feest en dat protest komt van de zijde van de kritische gemeente, dat zijn in dit geval zowel de Farizeeën als de leerlingen van Johannes de Doper (2:18-22). Ze vinden deze omgang met de rijken in de samenleving naïef. Zo makkelijk zal de maatschappij toch niet veranderen. De economische structuren zijn veel te hard. Zelf blijven ze protesteren tegen de opeenhoping van rijkdom en ze doen dat door regelmatig te vasten. Dat is en blijft hun publieke *statement*. Jezus reageert daarop nuchter door te zeggen dat het inderdaad niet altijd feest zal zijn, maar dat hij zich de vreugde van dit ogenblik niet laat benemen. Hij viert, zolang het kan, samen met zijn gemeente het feest van de vergeving van zonden. Dat onverwachte, feestelijke ogenblik, tussen gisteren en morgen, maakt nu net het verschil. Dat moment laat hij niet in cynisme en achterdocht passeren. Hij viert hier en nu de komst van Gods rijk. Als je het nu niet doet, doe je het nooit.

De volgelingen van Jezus worden er overigens niet rijk van. De economische structuren zijn inderdaad hard. Zij blijven zich ter dege bewust van de tweedeling in de samenleving en maken zich geen illusies. Als het er op aan komt, moeten ze hun kostje bij elkaar scharrelen uit wat er over blijft op de akkers. En wanneer de honger groot is, kunnen ze zich daarbij geen strikte sabbatsrust permitteren. Ze zouden anders bezwijken (2:23-28). Als op zo'n moment de Thora, in de vorm van het sabbatsgebod, gebruikt wordt om hen de les te lezen, komt Jezus in opstand. Zo wordt de last van het bestaan nog eens extra bij hen gelegd alsof *zij* de zondaren zijn. Dat is schandelijk. De kleinering van deze mensen, dat is zonde. De Thora is niet bedoeld om mensen die honger en gebrek lijden te vernederen, maar juist om hen het recht van koningen te geven, in elk geval het recht van koning David. Hun armoede is onrecht en dat moet worden rechtgezet. De vergeving van zonden is het feest waar de mensen voorop gaan die het zwaarst lijden onder gebrek. Zij zijn de eersten die worden gedoopt met de heilige Geest. En wanneer kan dat feest nu beter worden gevierd dan op de sabbat?

Wat is er tegen dit feest?

Wat er tegen dit feest van Jezus en de zijnen is, wordt duidelijk gemaakt in het laatste, grimmige verhaal waarmee het dooponderricht wordt afgesloten (3:1-6). Plaats van handeling is de synagoge en de tijd is de sabbath. Het punt is dat sabbathvieren een groot feest is. De discussie daarover is bekend. We hebben het handboek voor de ethiek bij de hand. We hebben dat feest te danken aan het Joodse volk en het is van levensbelang. Op sabbath leg je het werk neer, je neemt een dag vrij en je bedenkt dat het niet de bedoeling is dat je je dood werkt. Het is nu juist de bedoeling dat je op die dag het leven als gave

ontvangt en ervan geniet. De sabbath vieren is het leven vieren voor Gods aangezicht. Het is zonde om dat feest te onderbreken door je te wijden aan de vragen van de arbeid.

Op dat moment van de discussie haalt Jezus iemand naar voren die arbeidsongeschikt is en hij vraagt wat het belang van de sabbat is voor deze man. Dat is toch dat hij herstelt en genezen wordt, zodat hij gezond aan de slag kan in de week die komt? Daar is de vrije dag toch voor bedoeld? Het wordt stil want men voelt de kritiek. Jezus laat zien dat deze man buitengesloten wordt. Hij is buitengesloten van het arbeidsproces en daardoor kan de sabbath voor hem niet echt een feest zijn. Wat is dat voor een sabbathviering waarbij uitgerekend deze man wordt buitengesloten? Er zit woede in stem. En dan gebeurt het ongelooflijke. Hij doopt de man met Geestkracht zodat die zijn hand weer kan uitsteken en méé kan doen. Empowerment in extremo. Zo wordt de Thora vervuld, niet als handboek voor ethiek, maar als expressie van Gods Rijk.

Het lijkt of Jezus hiermee het pleit gewonnen heeft, maar in werkelijkheid heeft hij zijn hand overspeeld. Men kan de kritiek niet aan. Wanneer zowel de arbeidsverhoudingen als het religieuze feest onder kritiek worden gesteld, moeten de mannen van het geloof samen met de mannen van het geld wel in verzet komen. En dat doen ze ook. De laatste zin van het dooponderricht (3:6) zegt het onomwonden:

De Farizeeën verlieten de synagoge en gingen meteen met de Herodianen overleggen hoe ze hem uit de weg zouden kunnen ruimen.

Zo grimmig eindigt het dooponderricht. De kogel ligt klaar. Maar daardoor wordt de kracht van dit dooponderricht ondubbelzinnig duidelijk. Dopen en gedoopt worden is meer dan een liturgisch feest. Het is een daad waardoor de hele samenleving onder kritiek wordt gesteld. Dopelingen kijken anders tegen de samenleving aan. Ze zien wat er mis is en ze gaan voor verandering. Ze zijn in beweging gebracht door de Joodse profeten en ze bereiden zich voor op een groot feest waarin de zieke samenleving van alle volken wordt genezen en verzoend. Maar die dopelingen zullen merken dat ze daardoor ook agressie oproepen en op venijnige weerstand stuiten. Wie gedoopt wordt in Jezus' naam moet uitkijken.

Omkeer

Wat is de zin van de waterdoop waarmee volgelingen van Jezus Christus hun eerste stap zetten op de weg van hun nieuwe leven? Wassen is een weldadig gebeuren: je krijgt een bad en je voelt je herboren. Maar waarom zou je dat eenmaal in je leven op zo'n rituele manier doen? Volgens Paulus is dat bijzondere bad een soort gebed: 'het is een vraag aan God om een zuiver geweten' (1 Petrus 3:21 NBV). Wie zich bewust laat dopen, bidt om een goed geweten om weer helemaal opnieuw met het leven te kunnen beginnen. Bad en gebed markeren dus het bewuste begin van het leven. Dat is de zin van de doop. Nu stelt de dopeling daarbij alle vertrouwen in de opwekkende kracht van Jezus Christus. Je wordt gedoopt met water, maar je doet het in vertrouwen dat je zal worden gedoopt met zijn Geestdrift. De Geestkracht die van God uitgaat stimuleert de doop en de doop is een reactie op die Geestkracht. 'De doop met water' en 'de doop met heilige Geest' hebben iets met elkaar, maar hoe moeten we ons dat voorstellen? Aan die vraag wijdt het Marcusevangelie de eerste reeks verhalen.

Het onderscheid en de verbinding tussen de doop met water en de doop met de heilige Geest is een van de peilers onder de doopleer van Karl Barth. De doop met het water – stelt hij – is geen sacramenteel wondermiddel waarbij de voorganger water uitgiet over de dopeling met de pretentie Gods Geest te bemiddelen. De doop met water moet nu juist duidelijk onderscheiden worden van de doop met de Geest. *God* doopt met de Geest. Dat is de beweging van het nieuwe rijk van recht en vrede dat overal waar het op aarde komt beroering brengt. De doop met water echter is de *menselijke* reactie op die beweging. De dopeling strekt zich uit naar de komst van het rijk van de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Dopen en gedoopt worden is bidden om de Geest. De doop als actief gebed is de eerste stap op weg in de navolging van Jezus Christus. Dat is uiteraard geen kinderwerk. Het vraagt bereidheid om te vechten en om te incasseren. Bij het doopvont wordt de dopeling uit de luiers gehaald en in de strijd geworpen. Zo ongeveer zet Barth de doopleer op de rails. Barth stelt dat hij zijn inzicht afleest aan het evangelie. Hij leest het evangelieverhaal over het optreden van Johannes de Doper als aetiologische sage, als 'Kultlegende' van de kerkelijke doop (Die Taufe...1967, S.57). Hij leest het doopverhaal uit de evangelieën dus niet als een historisch opstapje voor de biografie van Jezus, maar als instructie over de zin van de kerkelijke doop. Het is bedoeld als dooponderricht.

De veertig dagen

Wanneer verteld wordt dat Jezus na zijn doop wordt uitgedreven om veertig dagen lang in de woestijn te zijn, kan men die 'veertig dagen' verstaan in profetische zin, namelijk als de veertig *jaar* die er staan aan te komen. Jezus gaat om zo te zeggen in die veertig *dagen* als een visionair door de komende veertig *jaren* heen. Hij beleeft vooraf de spanningen en de verschrikkingen van de jaren voor en tijdens de Grote Oorlog van het Romeinse rijk tegen het Joodse volk. Die veertig jaar, inclusief de jaren van de oorlog, *die* zijn de woestijn en *daar* is de aanvechting en de honger en *daar* zijn de wilde dieren. In veertig dagen groeit de geschiedenis van Jezus samen met deze geschiedenis van zijn Joodse volk. Zoals de profeet Ezechiël veertig dagen lang de geschiedenis van zijn volk moest dragen, waarbij de veertig dagen stonden voor de veertig jaar die zouden voorafgaan aan de belegering en verwoesting van Jeruzalem (Ez. 4:6), zo gaat Jezus in veertig dagen zijn volksgenoten voor in de verschrikking van de Grote Oorlog. Zo wordt hun lijdensgeschiedenis zijn lijdensgeschiedenis. Hij trekt zich de zaak van zijn volk aan.

Handout:

Het evangelie naar Marcus

1:1 – 3:6 Dooponderricht

Dopen met water 1:1-13

‘een doop van omkeer tot vergeving van zonden’ (1:4)

Dopen met de Geest 1:14 – 3:6

Omkeer 1:14-39

1:14-20 Oproep tot omkeer - *bij het meer*

1:21-28 Confrontatie - *in de synagoge*

1:29-39 Genezingen - *aan huis*

Doop als reiniging 1:40-45

Vergeving van zonden 2:1-3:6

2:1-12 Strijd over de vergeving van zonden - *aan huis*

2:13-28 Twistgesprekken over de maaltijd - *bij het meer*

2:13-17 over de tafelgemeenschap

2:18-22 over het vasten

2:23-28 over voedsel verzamelen op sabbat

3:1-6 Confrontatie - *in de synagoge*